

مناسبات اجتماعی و اقتصادی باید بر مبنای کرامت انسانی باشد

«میثم موسایی» استاد گروه برنامه ریزی اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، در نشستی از سلسله نشست های «امت همدل» به بررسی راهکارهای اقتصادی دستیابی به وحدت و همگرایی بین مذاهب اسلامی و تشکیل اتحادیه کشورهای اسلامی پرداخت.

به گزارش روابط عمومی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی «میثم موسایی» استاد گروه برنامه ریزی اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، در پاسخ به این سوال که آیا اقتصادی به نام نظام اقتصادی اسلامی داریم که بتوانیم با ترویج آن در جوامع اسلامی و وحدت اقتصادی در نظام مدیریتی اقتصادی کشورهای اسلامی دست پیدا کنیم؟ گفت: نظام معمولا به تجسم خارجی یک مکتب گفته می شود. یعنی ناظر به یک امر بیرونی است و معمولا صفت اسلامی را به یک امر بیرونی دادن امر منطقی ای نیست. اگر منظور این باشد که آن مجموعه قواعد و دستورالعملی که ساختار اجتماعی را می سازد و به رفتار انسان ها شکل میدهد، آیا در اسلام و در دین و در متون دینی هست؟ جوابش مثبت است. بهترین دلیلش هم همان سابقه و تجربه ای تاریخی ای است که ما در تمدن سازی داریم. اینجا نظام اقتصادی شکل گرفته است. اصلا بشر هیچ موقع بدون نظام نبوده است. بنابراین نظام اقتصادی حتی به شکل ساده اش با آفرینش

انسان وجود داشته است. چون کوچکترین تعامل که همان حفظ بقا و حیات است، بدون داشتن یک مناسبات اقتصادی که تجسم خارجی پیدا کرده باشد، اصلا ممکن نیست. بنابراین همان طور که جامعه یک واقعیت خارجی است، نظام هم یک واقعیت خارجی است و در همه ای جوامع وجود دارد. اما نسبت دادنش به دین یک بحث غیر منطقی است. ولی اگر منظور مثلا مکتب باشد، مجموعه ای از ارزش ها، مفاهیم اساسی، جهان بینی خاص هیچ شک و شبهه ای وجود ندارد که نه فقط در اسلام حتی در سایر ادیان می توانیم پیدا کنیم.

وی افزود: ما اینجا با یک مشکلی مواجه هستیم و آن الفاظ و کاربردهایی است که در غرب برای این نوع مفاهیم به کار می رود و آن به صورت گره برداری است. بنابراین اول یک رفع شبهه ای بشود که اگر بخواهیم چیزی تحت عنوان نظام به اسلام نسبت بدهیم، این حرف دقیق نیست. ولی اگر به این معنا باشد که با مجموعه قواعد می توانیم یک ساختار اجتماعی معنادار و هدفمند را بسازیم، این می تواند وجود داشته باشد. بنابراین آن را با تسامح می توانیم بگوییم نظام اقتصاد اسلامی.

موسایی ادامه داد: اگر این بحث نظری را کنار بگذاریم، در عمل ما با یک مجموعه ای از کشورها مواجه هستیم که هم از نظر ایدئولوژیک و هم از نظر گرایشات سیاسی با گرایش های متفاوتی در بلوک های مختلفی قرار گرفتند و این برمی گردد به موقعیتی که در طی حداقل صد سال اخیر گریبان گیر این کشورها شده است. الان عمده ای کشورهایی که در خاورمیانه داریم، نتیجه ی تجزیه ای دولت عثمانی است که تمام مرزهایش را انگلیس و فرانسه و... تعیین کردند. نقطه ای اختلاف هم از همین جا شروع می شود. در واقع جایی که ما می گوئیم امت واحده، طبیعتا باید مرزها کمرنگ تر شود. حتی در دورانی که ما با عثمانی ها جنگ داشتیم، می بینیم که بین ملت ها همیشه دوستی برقرار بوده است. بسیاری از متفکرین در دنیای اسلام و شیعه در کشور عثمانی زندگی می کردند. بسیاری از مطبوعات و نشریاتی که باعث بیداری مردم ما در مشروطیت شد، از استانبول و آنکارا بود. یعنی شهرهای کشورهای عثمانی مامنی بود برای این گونه گرایش ها. برعکس این قضیه هم بوده است. آن تفاوتی که امروزه مرزها بین عراقی و ایرانی ایجاد کرده، در گذشته نبوده است. تسلط غالب از نظر اقتصادی در سیمصد سال قبل دست مسلمانها بوده و این یه نکته ای بسیار مهمی است.

استاد دانشگاه تهران با تاکید بر داشتن همکاری با سایر کشورها گفت: ما می توانیم یک سری همکاری ها داشته باشیم. پایه های بگذاریم که به سمت آن امت واحده حرکت کنیم. حوزه ای سیاسی سخت ترین قسمت است. اگر آن جا این هماهنگی نباشد، دایره ای اقتصادی به درستی نمی تواند عمل کند. دایره ای بعدی که خواهد درست عمل کند باید از جنبه ای فرهنگی با این تناسب وجود داشته باشد. ما می توانیم با ایجاد فشار دور حلقه های که سخت تر هست کار را پیش ببریم. یعنی اگر سیاست را وسط

بگذاریم، اقتصاد را یک دایره ی بزرگتر و یک دایره بزرگتر از آن که بحث فرهنگ هست و یک دایره ای بزرگتر از آن که محیط جغرافیایی ماست. محیط جغرافیایی را نمی توان تغییر داد. ولی مسایل تعاملات اجتماعی را می توانیم طوری تغییر بدهیم که به همگرایی فرهنگی بیشتر و همگرایی فرهنگی بیشتر به همکاری های اقتصادی بیشتر کمک کند. و در این بین البته باید یک سری اولویت گذاری کنیم. اولویت اصلی تاکید بر بخش خصوصی باید باشد. یعنی تجار و بازرگانان مسلمان، اتاق فکری ایجاد کنند. به طور مثال تجار مسلمان برای اینکه بتوانند بازار چین را اشغال کنند، باید با هم کار کنند. احیای نهادهایی که در تمدن اسلامی بوده و فراموش شده است. مثلا نهاد زکات در دنیای اسلام برای همین بوده است. این نهاد را می توانیم احیا کنیم. در پاکستان چند میلیون آدم را به واسطه ی این نهاد از فقر نجات دادند. اگر پروژه های مشخصه بیشتر به کالاهای عمومی مربوط می شود، سرمایه گذاری در بهداشت، آموزش، کالاهایی که آثار خارجی مثبتی دارد و می تواند کشورها را به هم نزدیک کند و پایه و اساس مناسبات بعدی می شود که به بازار و اتحادیه های مشترک تبدیل شود. تاکید من روی این تعاملات اجتماعی و ظرفیت هایی است که دنیای اسلام دارد. مثلا زکات بین همه ای مسلمان ها مشترک است. شیعه و سنی ندارد. می توانیم نهاد زکات بین المللی تشکیل بدهیم. پذیرفتن این شعار که همه یک امت هستیم، کار فرهنگی می خواهد.

موسایی با اشاره به اثرات فرهنگ گفت: ساختن فیلم های مشترک چیز کمی نیست. صنعت سینما فرهنگ جوامع را می سازد و شکل می دهد. به شما می گوید که چگونه باید فکر کنید؟ چه باید بخورید؟ چه باید بپوشید؟ چگونه باید بنشینید؟ این شیوه ای زندگی به شما می گوید با چه کسی تعامل داشته باشید؟ در همین کشورهای اسلامی، در شرایطی که بعضی از کشورها تحریم هستند، پتانسیل های مشترک زیادی هست. ما هم تحریم هستیم. این یک زمینه ای برای ارتباطات بیشتر است. حالا در این حوزه چه کارهایی می شود کرد؟ با توجه به این تعارضاتی که هم از نظر ژئوپلیتیک و بلوک بندی سیاسی داریم، یکی این که دنیای اسلام از تعارضی که بین چین و آمریکا هست، استفاده کند که این واقعا یک فرصت است برای کشوری مثل ما که بتونیم از این تعارض استفاده کنیم. حداقل تکنولوژی را در کشورمان ساماندهی کنیم. به جای مجموعه ای از صحبت هایی که جنبه ای تبلیغاتی و شعاری دارد.

ایشان ادامه دادند: به عنوان یک امت اسلامی باید روی بخش خصوصی، تعامل بین ملت ها، تعامل بین تشکیل اتحادیه های بین المللی، علمی و صنفی تاکید کنیم. این می تواند جواب بدهد. ما وقتی که با یک کشوری در منطقه دشمن هستیم، به این راحتی نمی توانیم کنار بیاییم. چون اول باید مساله ی بالاتر حل بشود. ولی با مردم می توانیم کنار بیاییم. زمینه های فرهنگی شما آن قدر زیاد است که روی آنها باید کار کنیم. آن ها را باید به اقتصاد تبدیل کنیم. و وقتی ما آن سرمایه ای عظیم فکری را تبدیل

کردیم، همان نظام اقتصاد اسلامی بیرون می آید.

موسایی در پایان با اشاره به راهکارهای کاهش فقر گفت: ما به دو شکل می‌توانیم با مساله ی فقر برخورد کنیم. یکی این که به دنبال ارائه ی مدل‌هایی باشیم که اصلا فقر به وجود نیاید. یعنی جامعه‌ای منهای فقر. در واقع سازوکار اقتصاد طوری عمل کند که تولید فقر جزو ذاتش نباشد. نظام سرمایه‌داری فقر را پذیرفته است. آنچه که از متون دینی برداشت می‌شود، این است که ما اصلا نباید بگذاریم فقر ایجاد شود. حالا وقتی ایجاد شد، این راهکارها هم هست. ما باید روی کرامت انسان فکر کنیم. انسان حق دارد که شغل داشته باشد، حق دارد که درآمد مشروع داشته باشد. باید روی ایجاد شغل و کار و توانبخشی این‌ها بیشتر فکر کنیم. یعنی نهادهایی ایجاد بشود که با آموزش این افراد را توانمند کنیم. ما باید دنبال این باشیم که چطور می‌توانیم با تعاملات آموزشی، تبادل دانشجو و استاد جوامع را توانمند کنیم. مهم‌ترین مساله همین اراده‌ای خروج از فقر است. اراده‌ای این که فقر، چهره‌ای زشتی دارد و این زبیده‌ای جامعه‌ای اسلامی نیست و توزیع درآمد در سیستم مالی، بانک و بورس باید به گونه ای باشد، که ثروت تعدیل و عادلانه‌تر تقسیم بشود. انگیزه‌ها هم حفظ بشود. یعنی این تفاوت‌ها باشد اما تفاوت‌های معقول. لازمه اش این است که ما به صورت سیستماتیک کل این مقررات را ببینیم. صرف تاکید روی یک نهاد خاص، ممکن است در کوتاه مدت مساله را حل کند، ولی چون داریم به تداوم یک سیستم غلط کمک می‌کنیم، مرتب خودش، خودش را بازتولید می‌کند. باید این مساله را اساسی حل کنیم. اول این که شغل ایجاد کنیم. دوم نظام مالیاتی باید به گونه‌ای باشد که به صورت هوشمند از ثروتمندان بگیرد و ثروت را تعدیل کند. سه که مهم‌تر از این دو مورد است، این است که مناسبات کار، مناسبات اجتماعی و مناسبات اقتصادی باید بر مبنای همان قوانینی که به رفتار افراد شکل میدهد، بر مبنای قوانین عادلانه‌ای باشد. این‌ها همه در اسلام هست وقتی ما می‌گوییم عدالت، یعنی عدالت آموزشی، عدالت بهداشتی، عدالت در کسب موقعیت‌ها، شایسته‌سالاری و... هستند. کاهش تنش بین کشورهایی که در خاورمیانه به جان هم افتاده اند. این را باید در کنفرانس بین المللی وحدت اسلامی برجسته کنیم. باید در این زمینه کمی فداکاری داشته باشیم. حتما نباید روی موضع خودمان باشیم. این موضع می‌تواند در رابطه با برادران دینی هم صدق کند. اَشْدُّ اَءُ عَلاَی الْکُفَّارِ رُحَمَاءُ بَیْنَهُمْ. خاطرنشان می‌شود سلسله نشست‌های امت همدل به منظور تبیین علمی محورهای سی و پنجمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی و نقد و بررسی الگوی مفهومی «امت واحده اسلامی و تشکیل اتحادیه کشورهای اسلامی» که توسط دبیرکل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی تدوین شده است، با حضور استادان حوزه و دانشگاه روزهای سه‌شنبه هر هفته برگزار می‌گردد.

